

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ &
ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Συνοπτική Παρουσίαση του Πρώτου Τριμήνου Δράσης του Παρατηρητηρίου κατά του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Στο πλαίσιο του Δικτύου «Χάρτα της Ειδομένης», αποφασίσθηκε η δημιουργία Παρατηρητηρίου Ενημέρωσης, με στόχο την καταγραφή του τρόπου με τον οποίο τα ΜΜΕ καλύπτουν θέματα σχετικά με δικαιούχους διεθνούς προστασίας (πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, θύματα εμπορίας, μετανάστες) και μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες.

Κύρια δράση του Παρατηρητηρίου αποτελεί η καταγραφή, σε καθημερινή βάση, των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς αποτελούν έναν κύριο και σημαντικό φορέα μεταφοράς και διάχυσης γνώσης γύρω από θέματα προσφύγων και κοινωνικών ομάδων που μειονεκτούν. Στόχος είναι να αξιοποιηθεί η γνώση που αποκτήθηκε από την κάλυψη του προσφυγικού ώστε η Χάρτα της Ειδομένης να αποτελέσει ένα ουσιαστικό και χρήσιμο εργαλείο για τους δημοσιογράφους και τα ΜΜΕ. Με το στόχο αυτό, στις μελλοντικές δράσεις του Παρατηρητηρίου περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η διοργάνωση ειδικών σεμιναρίων, η παροχή ενημερωτικού υλικού σε δημοσιογράφους, η διοργάνωση εκδηλώσεων, η έκδοση βιβλίων, εγχειριδίων και η παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού.

Τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου ανέλαβε το Εργαστήριο Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας, εξειδικευμένο σε αυτού του είδους τις έρευνες και καθηγητές του Τμήματος Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ του ΑΠΘ. Η λειτουργία του Παρατηρητηρίου ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2017. Επί δυο μήνες υπήρξε εκπαίδευση των ερευνητών, πιλοτική έρευνα και στατιστική επαλήθευση του τρόπου κωδικοποίησης των ερευνητών.

Ο πρώτος κύκλος της έρευνας ξεκίνησε στις 3 Μαρτίου 2017. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιείται σε καθημερινή βάση η παρακολούθηση του Τύπου από το Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας του Α.Π.Θ., το οποίο έχει αναλάβει τη συλλογή και επεξεργασία των σχετικών δεδομένων. Για την υλοποίηση

της έρευνας, εργάστηκαν 10 ερευνητές και 3 επόπτες του Εργαστηρίου Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας.

Ο πρώτος κύκλος της έρευνας αφορά τον έντυπο τύπο ενώ στόχος είναι να επεκταθεί στην τηλεόραση και στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ.

Για τον πρώτο κύκλο της έρευνας, επιλέχθηκαν συνολικά πέντε εφημερίδες, η Αυγή, η ΕφΣυν, τα Νέα, η Καθημερινή και ο Ελεύθερος Τύπος, με κριτήριο την εμβέλειά τους (πανελλαδική κυκλοφορία) και τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό, ώστε να εκπροσωπείται το κυρίαρχο πολιτικό φάσμα.

Τα δημοσιεύματα αναλύθηκαν ως προς το κείμενο και το φωτογραφικό υλικό που τα συνοδεύει. Βασικές παράμετροι ανάλυσης ήταν ο περιγραφικός και μορφολογικός χαρακτήρας (μέγεθος, θέση και αριθμός των δημοσιευμάτων) και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων με κριτήρια, μεταξύ άλλων, την πλαισίωση των προσφύγων και των μεταναστών, την ύπαρξη στερεοτυπικού λόγου και εικόνας, την παρακίνηση σε πράξεις βίας, την ύπαρξη ψευδών ειδήσεων, την παραβίαση της ιδιωτικότητας, την απουσία της φωνής τους ή την έμφαση στην αναπαράστασή τους σε γεγονότα με αρνητικό πρόσημο.

Κατά τον πρώτο κύκλο της έρευνας, ο οποίος ξεκίνησε στις 3 Μαρτίου και ολοκληρώθηκε στις 23 Μαΐου του 2017, συγκεντρώθηκαν συνολικά 556 σχετικά δημοσιεύματα, εκ των οποίων 204 της Καθημερινής, 145 της Εφημερίδας των Συντακτών, 109 της Αυγής, 60 του Ελεύθερου Τύπου και 38 των Νέων.

Με βάση τα ευρήματα του πρώτου κύκλου της έρευνας, συμπεραίνεται ότι η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση παραμένει υψηλά στην ατζέντα των ελληνικών εφημερίδων, παρά το γεγονός ότι, την ίδια περίοδο, υπάρχουν σημαντικά εγχώρια πολιτικά γεγονότα τα οποία λειτουργούν «ανταγωνιστικά» προς το θέμα αυτό. Ένα δεύτερο σημαντικό εύρημα είναι ότι σε κανένα δημοσίευμα ολόκληρου του σώματος των εφημερίδων δεν εντοπίστηκαν ψευδείς ειδήσεις (fake news), γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία των παραδοσιακών μέσων σε ό, τι αφορά τον τρόπο άσκησης της δημοσιογραφίας.

Το γεγονός αυτό επικυρώνει και το ακόλουθο εύρημα, καθώς στο 62% των δημοσιευμάτων δεν εντοπίστηκε κανένα από τα κριτήρια που συνιστούν τον άμεσα ρατσιστικό λόγο (πλαισίωση των προσφύγων και των μεταναστών ως «απειλής», παρακίνηση σε πράξεις βίας, ψευδείς ειδήσεις, στερεοτυπικός λόγος).

Στο υπόλοιπο ποσοστό, στο 19,2% των δημοσιευμάτων, επί του συνόλου του δείγματος, υπήρξε μια γενικευτική ταύτιση με την «απειλή» με έμφαση στην αντιθετική σχέση «Εμείς και Αυτοί». Στο 15,3% των δημοσιευμάτων υπήρχε χρήση στερεοτυπικού λόγου, ενώ καταγράφηκε περιορισμένα, βέβαια, λανθασμένη χρήση των όρων πρόσφυγας/μετανάστης.

Όπως προκύπτει από τη στατιστική ανάλυση, η φωνή των προσφύγων και των μεταναστών φάνηκε να απουσιάζει από την πλειονότητα των δημοσιευμάτων όλων των εφημερίδων (απουσιάζει από 408 δημοσιεύματα ή από το 73,4% των δημοσιευμάτων) αποκλείοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού τους και απογυμνώνοντάς τους από την προσωπική τους ταυτότητα, μη επιτρέποντας πολλές φορές να αναδειχθούν οι λεπτές αποχρώσεις και η πολυπλοκότητα των ζητημάτων μετανάστευσης και ασύλου.

Επιπλέον, σε ένα σημαντικό ποσοστό των δημοσιευμάτων (περίπου στο 65%) υπήρξε σύνδεση των προσφύγων και των μεταναστών με γεγονότα με αρνητικό φορτίο (για παράδειγμα, τσακωμοί μεταξύ μεταναστών) και προσήλωση σε ακραίες καταστάσεις, έξω από την κανονικότητα της ζωής του μέσου πολίτη, γεγονός που ενδέχεται να ενισχύει εντέλει το αίσθημα του φόβου και της διαφορετικότητας και να κατηγοριοποιεί τους μετανάστες και τους πρόσφυγες ως «άλλους».

Με το πέρας του πρώτου εξαμήνου διεξαγωγής της έρευνας, η οποία εμπλουτίζεται με την καθημερινή παρακολούθηση και νέων (έντυπων και ηλεκτρονικών) Μέσων, αναμένεται η εκπόνηση και δημοσιοποίηση νέας έκθεσης με αναλυτικά στοιχεία, τα οποία προκύπτουν από την ποιοτική και ποσοτική επεξεργασία των δεδομένων.